

BRODER JAKOBS SIDSTE LANDSFORVISNING?

AF JØRGEN NYBO RASMUSSEN

Anmeldelser af historisk litteratur består sædvanligvis af en præsentation af bogens indhold samt en faglig vurdering af dens værdi, herunder påpegning af mindre fejl og mangler. Undertiden bliver dog den faglige vurdering til en mere principiel stillingtagen til forfatterens opfattelser og resultater og udgør da snarere et indlæg i den historiske debat end blot en anmeldelse. Selvom der bl.a. i *Historisk Tidsskrift* er en tradition for at skelne mellem debatindlæg og anmeldelser, så lader denne skelnen sig ikke altid gennemføre i praksis.

Når jeg her ønsker at tage stilling til tre af de anmeldelser, der er udkommet om min bog: »Broder Jakob den Danske, kong Christian II's yngre broder«, Odense 1986, skyldes det, at disse anmeldelser, der har stået i de førende danske tidsskrifter indenfor historie og genealogi, har karakter af afvisninger af min tese om denne mærkelige danske franciskaners identitet, den tese, der fremgår af selve bogens titel. På grund af tidsskrifternes anseelse har dette haft en betydelig skadevirkning for min bogs renommé.

De tre anmeldelser er følgende: Benito Scocozza i »*Historisk Tidsskrift*«, bd. 87, side 429-430, Jens E. Olesen i »*Historie*«, bd. 17, 1987-89 side 142-143 og Jørgen Mikkelsen i »*Personalhistorisk Tidsskrift*« 1987:1, side 93-94. – De tre anmelderes konklusioner er henholdsvis at »indiciene er for svage til den rekonstruktion, der foretages« (Scocozza), at »der er tale om en søn af kong Hans, hvis eksistens alle i datiden fortav, kan anmelderen ikke tiltræde« (Olesen) og »jeg finder ingen overbevisende argumenter for, at Jakob var søn af kong Hans« (Mikkelsen). Disse negative domme i så autoritative tidsskrifter er sikkert grunden til, at mit resultat ignoreres i den historiske litteratur. Man kunne jo f.eks. med føje have ventet, at kongesønnen Jakob havde opnået en blot beskeden plads i den nye store Danmarkshistorie, der nu udgives af Gyldendal og Politiken, og hvor bind 7 om tiden 1500-1600 er forfattet af Alex Wittendorf. Men her er intet spor af Jakob, hverken i teksten eller i litteraturlisten. Det kan naturligvis være, fordi forfatteren mener som Scocozza, der slutter sin anmeldelse med »at spørge sig selv, om det egentlig er særlig interessant, om en given franciskanermunk var dansk kongesøn?« – Det skal straks frarådes de læsere, der på samme måde mener, at spørgsmålet er ligegyldigt, at fortsætte læsningen af dette indlæg, for her vil de problemer, de tre anmeldelser rejser, blive taget op i ret så trættende detaljer.

Situationen er nu den, at jeg ikke blot selv er overbevist om både rigtigheden og betydningen af det resultat, de tre anmeldere afviser eller bagatelliserer. Det samme er en betragtelig række kvalificerede anmeldere i indland såvel som udland, der – trods invendinger i enkeltheder – dog går ind for, at min identitetstese netop i hovedsagen er holdbar. Hvem har ret? Der er ingen anden forsvarlig vej at gå, end at studere de tre anmelderes begrundelser for afvisningen af mit resultat samt drøfte, om de virkelig holder stik overfor de argumenter, jeg har anført i min bog, og som jeg yderligere kan anføre til forsvar for min opfattelse.

Da læserne ikke kan formodes at have de tre anmeldelser ved hånden, vil det være nødvendigt først i korthed at referere og karakterisere deres indhold.

Scocozza nævner først grundstrukturen i min bog: jeg vil påvise, hvem den franciskaner var, der under navnet *Jacobus Dacianus* virkede i Mexico indtil 1560'erne, og som 1587 af franciskanergeneralen *Franciscus Gonzaga* hævdedes at være af dansk kongeslægt. Mit resultat er, at han var den tredje søn i ægteskabet mellem kong Hans og dronning Christine og dermed broder til kong Christian II. *Scocozza* sammenfatter nu sin vurdering i følgende sætning: »Selv om det undersøgte kildemateriale er stort, er det vanskeligt at finde blot tilnærmelsesvis sikre oplysninger, der godtgør, at de forskellige personer, Nybo Rasmussen mener at kunne identificere som kongesønnen, der lever incognito som munk, også rent faktisk er en og samme person og dertil Hans og Christines søn, og det fører til alt for mange *e silentio*-slutninger«. Skønt min bog kan være »spændende som en krimi«, når *Scocozza* til den allerede nævnte konklusion, at »indicierne er for svage til den rekonstruktion, der foretages«.

Olesen er udførligere i sit referat af min bog. Han omtaler først den oldenborgske tradition hos Hamelmann, ifølge hvilken kong Hans og dronning Christine foruden Christian (II) havde sønnerne Johan og Jakob. Her overfor står den sachsiske tradition hos Georg Spalatin, der omtaler tre som små døde sønner ved navn Ernst, Johan og Frans. »Nybo Rasmussen konkluderer om den oldenborgske tradition ikke desto mindre, at både indhold og kontekst taler for dens fulde pålidelighed som historisk kilde«. Traditionen i Mexico begynder med franciskanerhistorikeren *Diego Muñoz*, der var *Gonzagas* kilde til oplysningerne om, at den lærde og fromme broder *Jacobus Dacianus* var født i Danmark og af dets kongelige blod, idet *Gonzaga* dog benyttede vendingen, at han tilhørte det danske kongehus. Det godtgøres, at Jakob også havde været provincialminister for provinsen *Dacia*, hvori de danske (nordiske) franciskanere hele Middelalderen havde været organiseret. Den mexikanske tradition »udgør ifølge Nybo Rasmussen, den søgte bekræftelse af Hamelmanns notits om kong Hans og dronning Christine søn, Jakob. Kombinationen af de to ulige traditioner er dristig og må mildt sagt betegnes som problematisk«, hævder *Olesen* og fortsætter: »Trods godtgørelsen af, at broder Jakob 1539 i Mecklenburg førend afrejsen til den nye verden benævnte sig »*Jacobus Gottorpius*«, og en gennemgang af mulige politiske, religiøse og arveretslige hensyn, som kan have forledt en broder af Christian II til at kalde sig »den gottorpske«, er det ikke overbevisende godtgjort, at provincialministeren Jakob, som blev en berømt pioner i Mexico, virkelig har været en søn af kong Hans«. *Olesen* går derimod ind for identiteten mellem Jakob den Gottorpske og Jakob den Danske i Mexico, som han kalder »vigtig og som hører til de blivende og sikrest dokumenterede landvindinger«. Han accepterer også, at indicier peger på, at Uddrivelseskrønikens *Jacobus Johannis* kan være samme person. Men »at der er tale om en søn af kong Hans, hvis eksistens alle i datiden fortav, kan anmelderen ikke tiltræde«. Tavsheden i andre kilder, såsom dronning Christines Hofholdningsregnskaber, »taler snarere imod bogens konklusion«. Sammenhængen med Christian II's bestræbelser for at sikre sig Sverige strejfs blot med en bemærkning om, at det er et »interessant spørgsmål« og til slut opsummerer *Olesen* sin opfattelse således: »hypotesen om en ukendt legitim kongesøn af kong Hans må unægtelig betegnes om problematisk«. Sammenfattende kan *Olesens* mening siges at være tilslutning til alle de dele af min tese, der ikke indebærer, at Jakob var kongesøn.

Mikkelsen lægger ud med at referere mine egne indledningsord om det dristige ved min tese. Med udgangspunkt i mit sammenfattende overblik (min bog side

119-122, fremover henvises hertil blot med: JNR, side 00) gengiver han hovedtrækkene i Jakobs liv, idet han lægger vægt på min forklaring af, hvad årsagen til tavsheden om ham i det danske kildemateriale kan være: først, fordi han som tiggermunk ikke ville skilte med sin oprindelse, senere, da hans broder Christian II 1520 havde begrundet sit krav om arveret til den svenske trone med at være »kong Hans eneste søn«, af politiske grunde. Først da Jakob 1539 var i exil i Mecklenburg, kunne han røbe noget af sin identitet. »Nybo Rasmussen mener, at prins Jakob var identisk med den Jacobus Gottorpius, der optrådte som provincialminister fra Dacia, dvs. som øverste leder af de danske exilfranciskanere. Ordet Gottorpius er da ikke en hentydning til en geografisk tilknytning til Slesvig-Holsten, men skal udtrykke den ret til en hertugtittel, som ville have tilkommet Jakob, dersom han ikke have valgt ordenslivet«. Mikkelsen følger derefter kronologien i Jakobs liv, den i regnskaberne fra Sevilla bevidnede overfart til Mexico, hans virke der og de mexikanske historikers udsagn om, at »han var født i Danmark, af dansk kongeslægt, og at han tidligere havde været provincialminister«. – Herefter går Mikkelsen over til sin bedømmelse: »Nybo Rasmussens fremstilling er sammenhængende og konsekvent. Men det kan ikke nægtes, at der er en del skrøbelige led i argumentationskæden, og jeg synes, at forfatteren er tilbøjelig til at bruge ikke særligt velfunderede konklusioner som grundsten i nye argumentationer. Jeg kan gå med til, at den mexikanske missionær var identisk med Jacobus Gottorpius, men jeg finder ingen overbevisende argumenter for, at Jakob var søn af kong Hans. Selv de mexikanske kilder skriver kun, at han var af kongeslægt – ikke at han var kongesøn. Men iøvrigt er det betænkeligt at bygge på disse forfattere, hvis viden om dynastiske forhold i Danmark må have været umådelig ringe. I Mexico kan Jakobs særprægede fremtoning således have givet masser af grobund for mytedannelser både før og efter hans død. Prins Jakobs fødsel omtales ikke i danske kilder, men kun hos en enkelt oldenborgsk historiker, Hamelmann, men denne notits lader sig let forklare enten som en fejl hos Hamelmann eller hos den – nu tabte – krønike, han brugte som kilde«. Herefter følger en ros til mig, der går ud på, at jeg i min bog »har sammenbragt et meget spredt og uensartet kildemateriale«, og har vist, »at også latinamerikanske kilder kan være af værdi for udforskningen af nordeuropæisk historie«. Også illustrationerne og efterslægttavlen over det oldenborgske kongehus ældste generationer anerkendes. – Det er umiddelbart svært at se den logiske sammenhæng mellem den refererende og den bedømmende del af Mikkelsens anmeldelse. Men ligesom hos Olesen ligger skellet mellem, hvad han kan godkende og hvad han forkaster, ved tesen om Jakobs tilhørsforhold til kongefamilien. Hans bedømmelse synes altså mere bestemt af mit resultat end af, hvordan jeg er kommet til det. Og det kan i hvert fald betegnes som et metodisk *særdeles* betænkeligt princip!

Men hermed er jeg allerede ved at komme ind på debatten med de tre anmeldere. Hvor stor er bærekraften af de argumenter, de har anført imod min identitetstese og specielt imod dennes egentlige anstødssten: at Jakob virkelig var en hidtil ikke erkendt dansk kongesøn og kong Christian II's kødelige og legitime yngre broder? Har de tre anmeldere virkelig fundet det svage punkt i min bog, gendrevet mine argumenter på en tilfredsstillende måde og derved vist – eller dog sandsynliggjort – at min tese er falsk eller i hvert fald ubevislig?

Scocozza springer alle enkeltheder over og nøjes med groft generaliserende at sætte spørgsmålstejn ved min metode og mine resultater. Han forenkler så

meget, at det er svært at forstå hans mening. Mener han, at mit kildemateriale, skønt stort, dog ikke er stort nok? Men hvornår er det blevet størrelsen, ikke kvaliteten, der afgør et historisk kildematerials værdi? Han hævder, at de givne oplysninger til identitetsspørgsmålet ikke er sikre nok, men gør sig ikke den ulejlighed at værdige et eneste ord på dem, der faktisk findes. Og herefter mener han det berettiget at rette et af historikerlavets værste beskyldninger imod mig, nemlig at jeg drager »alt for mange *e-silentio*-slutninger«. Men han giver intet eksempel derpå. Hans sluttelige afvisning af min tese, påstanden om, at mine »indici er for svage til den rekonstruktion, der foretages« får derved karakter af et i luften frit svævende postulat, som ingen beviskraft har og heller ikke er til nogen nytte i den reelle debat om broder Jakobs identitet.

Olesen tager sit udgangspunkt i de forskellige historiografiske traditioner om, hvilke børn kong Hans og dronning Christine havde, og følger heri rækkefølgen i første del af min bog. Dette sker loyalt, indtil han når den oldenborgske tradition, hvor han refererer min afsluttende bemærkning om dens »fulde pålidelighed som historisk kilde« (JNR side 34) på en måde, som om dens afvigelse fra den sachsiske tradition i sig selv burde have givet mig anledning til et forbehold: »Nybo Rasmussen konkluderer ikke desto mindre«. Nu er det netop væsentligt for min brug af disse to tyske traditioner, at jeg påviser, at de er opstået helt uafhængigt af hinanden. De har hver sine ophavsmænd, benytter hver sine kilder og har ingen indbyrdes forbindelse. Den notits i »den gamle sachsiske krønike«, som Hamelmann byggede på, må være blevet til ca. 1485 (JNR side 24-34), mens Spalatin fik sine oplysninger gennem et brev fra hertug Frans af Braunschweig-Lüneburg mindst 30 år senere (JNR side 18-20). Der er derfor ingen begrundelse for at kræve, at man skulle korrigere den ene efter den anden. At dansk kongegenealogi netop på en ukritisk måde har gjort dette alligevel, er årsagen til, at den er kommet helt på vildspor mht. Jakob. I 1730 erklærede A.H. Lackmann – uden begrundelse – begge de to hos Hamelmann nævnte sønner, Johan og Jakob, for at være døde som børn. 1856 kompilerede Königsfeldt dette med Spalatin meddelelse på den måde, at han – ligeledes uden begrundelse – identificerede Ernst hos Spalatin med Jakob hos Hamelmann. (JNR side 22). I dansk kongegenealogi fik Jakob således den skæbne, at han først erklæredes for død som spæd, og dernæst at bero på en forveksling og altså aldrig at have eksisteret! Hvis *Olesen* havde læst dette grundigere, havde han måske undladt at bebrejde mig, at jeg ikke uden videre rettede traditionen hos Hamelmann til efter Spalatin.

I løbet af anmeldelsen viser *Olesen* sig imidlertid at have et ganske inkonsekvent forhold til, om man som historiker kan bygge sin viden på adskilte historiske traditioner eller ej. Som netop anført mener han, at jeg burde have korrigeret den oldenborgske tradition efter den sachsiske. Men lige nedenfor reagerer han skarpt imod, at jeg i den mexikanske tradition om, at Jacobus Dacianus var af den danske kongeslægt (eller det danske kongehus, hvilket i praksis er ganske det samme), ser bekræftelsen af Hamelmanns notits om kong Hans' søn Jakob. Han kalder »kombinationen af de to ulige traditioner dristig, den må mildt sagt betegnes som metodisk problematisk«. Hvorfor det? Hvordan kan *Olesen* forlange, at jeg skal kombinere den oldenborgske tradition med den sachsiske, når han vil forbyde mig at kombinere den med den mexikanske? Er det blot, fordi der er så langt mellem Mexico og Danmark/Nordtyskland? Historisk

metodelære har ikke hidtil kendt noget krav om, at man ikke måtte hente viden om samme begivenheder eller om samme person fra kilder, der hidrørte fra steder med stor geografisk afstand eller fra forskellige kulturelle traditioner. Men det tror Olesen heller ikke selv, for lige nedenfor giver han mig ret i, ja han regner det for en af min bogs »blivende og sikrest dokumenterede landvindinger«, at jeg har vist identiteten mellem »Jakob den Gottorpske og broder Jakob den Danske i Mexico«. Men også denne identifikation bygger på en kombination af mexikanske kilder med nordtyske, hvad ellers? Olesens kritiske »metode« er altså direkte selvmodsigende. Den strider også mod Mikkelsens, der jo roste mig netop, fordi jeg »har sammenbragt et meget spredt og uensartet kildemateriale«. Men måske har de to anmeldere haft forskellige lærere i historisk metode?

I min bog har jeg særdeles udførligt gjort rede for, at når provincialministeren for franciskanerprovinsen Dacia i embedsskrivelser i sit exil i Mecklenburg 1539 underskriver sig »Jacobus Gottorpius« kan det i den givne situation ikke med fornuft tolkes anderledes, end at han derved antydede en titulær ret til den gottorpske del af Hertugdømmerne. Og en sådan ret ville han netop have haft, hvis han var yngre broder til den afsatte og fængslede kong Christian II, der i hans øjne stadig var Danmarks legitime konge. Ved at kalde sig »Gottorpius« rejste Jakob intet realpolitisk krav for sig selv, men han tilkendegav, hvem han var, og demonstrerede først og fremmest for sin broders ret til den danske trone overfor de oprørske og kætterske yngre medlemmer af det oldenborgske hus, der med urette havde bemægtiget sig magten: Frederik I og Christian III. (JNR side 55-80). Uden overhovedet at ulejlig sig med argumenter, affejer Olesen dette med at erklære, at det »ikke er godtgjort«.

Endelig mener han, at tavsheden i de danske kilder, specielt i dronning Christines hofholdningsregnskaber, »snarere taler imod bogens konklusion«. Olesen opfordrer mig altså her til netop, hvad Scocozza anklager mig for, nemlig at drage slutninger *e silentio!* Men overfor begge må jeg fremhæve, at jeg intet sted bygger noget på tavsheden som sådan, kun på konkret eksisterende kilder. Olesen har tilsyneladende ikke forstået, hvad jeg dog indleder bogen med at sige, nemlig at det er tavsheden om Jakob i danske kilder og dansk historieskrivning, der er årsagen til, at det blev nødvendigt for mig – nu mere end 400 år senere – at underkaste spørgsmålet om Jakobs identitet en videnskabelig undersøgelse (JNR side 9-10). Udover at undersøge, hvad der kan sluttes af de – hovedsagelig udenfor Danmark – trods alt overleverede kilder, var opgaven at søge en forklaring på denne usædvanlige tavshed om et medlem af kongehuset, hvis medlemmer jo normalt mere end alle andre lever i historiens rampelys. Dette er, hvad jeg gør i bogens sidste del (JNR side 102-118). Olesen kan altså ikke beskyldes mig for at have overset denne problematik. Som nævnt går min hypotese ud på, at Jakob først selv valgte tavshed om sin herkomst af hensyn til sit kald til at være en ydmyg tiggermunk, mens det senere – efter broderens arvehyldning i Sverige som angiveligt kong Hans eneste søn – blev en politisk nødvendighed at tie herom. At Jakob specielt ikke nævnes i dronning Christines hofholdningsregnskaber kan have flere grunde, f.eks. den, at han, allerede inden disse år 1500 begyndte at indeholde visse oplysninger om familiemedlemmer, kan være indtrådt i et kloster eller sendt til uddannelse udenfor Odense, hvor moderen residerede (JNR side 92-94). I hvert fald kan tavsheden som sådan ikke gendrive de vidnesbyrd, der afgives af de konkrete kilder om Jakob. Hvor spredte disse end

er, er de dog tilstrækkelige til at vise rigtigheden af tesen om Jakobs identitet som søn af kong Hans og dronning Christine, idet de netop på dette punkt indbyrdes bekræfter hinanden.

Alt ialt må man sige, at der ikke anføres megen holdbar argumentation for de patetiske ord, hvormed Olesen slutter sin anmeldelse, idet han erklærer, at min tese »unægtelig må betegnes som problematisk«.

Mikkelsens anmeldelse i *Personalhistorisk Tidsskrift* består – som nævnt – først i et overblik over Jakobs liv, således som jeg har rekonstrueret det i min bogs konklusion (JNR side 119-122). Men efter dette loyale referat af mit resultat, som han roser som »sammenhængende og konsekvent« langer han pludselig og umotiveret ud efter min metodik: der er »skrøbelige led i argumentationskæden« og jeg har en »tilbøjelighed til at bruge ikke særligt velfunderede konklusioner som grundsten i nye argumentationer.« Hermed ville der have været lagt en bombe under det netop refererede, hvis anmelderen havde anført noget konkret eksempel på sin anklage og vist det uholdbare i blot et eneste af de påståede »skrøbelige led i argumentationskæden« eller »lidet funderede konklusioner«. Men det gør han ikke. Den tilsyneladende lammende kritik får derved karakter af en frit svævende påstand, som man efter smag kan vælge at tro på eller at lade være. Hvad der følger, er nok kritik, men den har ikke med min metodik eller med mine argumenter eller konklusioner at gøre.

Mikkelsen skriver, at han kan acceptere, at Jakob i Mexico var identisk med *Jacobus Gottorpius*, »men jeg finder ingen overbevisende argumenter for, at Jakob var søn af kong Hans«. Meningen med dette må jo være, at Mikkelsen ikke finder de argumenter, jeg faktisk bringer for min tese, overbevisende. Men forklaringen udebliver, og det viser sig, at det er de mexikanske forfattere, Mikkelsen ikke mener, man kan bygge på, idet deres »viden om de dynastiske forhold i Danmark må have været umådelig ringe«, deres opfattelse af Jakob kan bero på »mytedannelse både før og efter hans død«. Nu ville disse indvendinger have haft en vis vægt, hvis jeg ikke selv i min bog i afsnittet om den mexikanske tradition allerede havde taget stilling til dem (JNR side 50 og generelt side 38-51). De mexikanske primærkilder, kronikørerne *Diego Muñoz* og *Geronimo de Mendieta*, var alt andet end ukritiske sagnkolportører, de var for deres tid højt dannede historikere, der sagligt betjente sig af den modne renæssance-humanismes historiske metode. De fik ligefrem bebrejdelser, fordi de berettede så få mirakler fra deres mexikanske missionsområde. Hvad de få år efter Jakobs død ca. 1566 fortalte om ham, kan punkt for punkt verificeres i andre kilder, og det kan suppleres med tekster af Jakob selv. Som jeg nøje har gjort rede for, var Jakob en velkendt og højt anset missionær blandt mine medbrødre – ikke en obskur eller mystisk skikkelse, der fortaber sig i mørket. Hvad de franciskanske krønikeskriver meddeler om hans herkomst: at han var af det danske kongehus eller af den danske kongeslægt, har været almen viden om ham i hans eget milieu. Det kan næppe have haft nogen anden kilde end hans egen oplysning. Rigtigt er det, at hans spanske, italienske eller franske medbrødre ikke kan have haft nogen særlig viden om den daværende danske kongefamilie. Netop dette forklarer jo, at der ingen detaljer findes om, hvori tilhørsforholdet til denne fjerne kongefamilie bestod. Alt dette er nøje udredt i min bog. Jeg er altså langt fra tankeløst at have fulgt nogle uvederheftige mexikanske myter, men har undersøgt også denne tradition efter den historiske kritiks metode. Ligesom for Olesens vedkommende er der den ejendommelige inkonsekvens ved Mikkelsens holdning til den

mexikanske tradition, at det eneste element i den, han udtrykker skepsis imod og som får ham til at beskyldte disse første amerikanske historikere for uvidenhed og mytedannelserne, er oplysningerne om Jakobs herkomst, mens alle de øvrige meddelelser ikke giver ham anledning til indvendinger. Mon virkelig mine »argumentationskæder« og »konklusioner« kun fejler noget, når de fører mig til det resultat, at broder Jakob den Danske tilhørte kongehuset?

At det i virkeligheden ikke er min metode, men mit resultat, Mikkelsen har noget imod, kommer klart for dagen i hans stillingtagen til den oldenborgske tradition hos Hamelmann. Imod dennes utvetydige meddelelse om, at kong Hans og dronning Christine faktisk havde en søn ved navn Jakob, griber Mikkelsen til fortvivlelsens udvej, idet han simpelthen uden fjerneste begrundelse benægter den. Han skriver: ...»denne notits lader sig let forklare som en fejl enten hos Hamelmann eller hos den – nu tabte krønike – han brugte som kilde«! Hokus-pokus, columbusæg: hvis en historisk kilde ikke passer til ens mening, så er det ikke ens mening, der er noget i vejen med, men kilden; den er så simpelthen forkert. Ja, sandelig, overfor en *sådan* metodik må enhver indvendig forstumme!

Det er næppe sandsynligt, at det skulle lykkes for mig at få Mikkelsen til at angre dette fikse kildemord ved at få ham til at læse nøjere, hvad jeg i min bog særdeles omhyggeligt har skrevet om Hamelmanns notits for at underkaste den den klassiske historiske kildekritiks ildprøve (JNR side 20-34). I kraft af dette arbejde har jeg påvist denne notits oprindelige form og indhold, dens ophav og kontekst, tidsfæstelse og gennem alt dette dens værdi og pålidelighed som historisk vidnesbyrd om de tre ældste børn i ægteskabet mellem kong Hans og dronning Christine, nedskrevet i »den sachsiske Verdenskrønike« som en tilføjelse ca. 1485 og herfra indtaget i Hamelmanns manuskript. Mikkelsens afsky for tanken om, at Jakob virkelig skulle være Christian II's broder er sikkert for massiv. Som jeg har vist, er det præcis denne fast cementerede fordom, der ligger til grund for den måde, hvorpå han i anmeldelsen har bedømt min bog. Det er Mikkelsens afvisning af mit resultat, der er årsagen til hans angreb på min »argumentationskæde« og min »konklusioner«, ikke omvendt. Ellers havde han bragt blot et eneste eksempel på disse mine påståede metodiske svagheder, men det gør han ikke.

Det er hermed vist, at ingen af de tre anmeldere har forelagt nogen tilfredsstillende begrundelse for deres afvisning af min identitetstese. De har fremsat ret så barske domme over min metodik, min kildebennyttelse og min argumentationsform, men uden at dokumentere rigtigheden af nogen af delene eller blot at bringe et eneste eksempel herpå, der kan stå for kritik. Samtidig har de selv stødt stærkt an mod de samme normer for historisk arbejde: Olesen ved vilkårligt skiftevis at kræve af mig og bebrejde mig, at jeg foretager sammenstilling af adskilte kildegrupper eller historiske traditioner; Mikkelsen ved, under påskud af at min metode skulle være angribelig, at forkaste værdien af både den mexikanske og den oldenborgske tradition, idet han hverken selv begrunder dette eller tager noget hensyn til mine argumenter for disse kildegrupperes værdi; Scocozza endelig ved i det hele taget at undlade ethvert seriøst argument for sin afvisende dom.

Anmelderne burde enten have nøjedes med at anmelde min bog, eller også – hvis de derudover ønskede at tage en debat op om dens tese – have taget dette

forsæt alvorligt og leveret et ordentligt stykke historievenskabeligt arbejde. Som det er nu, hvor der intet hold er i begrundelserne for deres afvisning, og der helt specielt ikke kan konstateres nogen indbyrdes enighed mellem dem om, hvori mine fejl som historiker skulle bestå, kommer disse anmeldelser snarere til at virke som endnu et argument for min teses rigtighed. Hvis nogen dertil vil svare, at de jo netop er enige om, at der kan være meget rigtigt i min rekonstruktion af broder Jakobs liv, men at jeg blot ikke har ret i, at han var søn af kong Hans, så udgør dette jo langt fra noget argument imod mit arbejdes værdi, for at Jakob var kong Hans søn er jo dets resultat, ikke dets forudsætning eller et led i dets metode.

Lad mig kort forklare, hvorledes jeg har arbejdet. Af de her behandlede anmeldelser får man det misvisende indtryk, at det er mig, der har rejst spørgsmålet om broder Jakob den Danskes identitet. Men, som jeg gør rede for i begyndelsen af afsnittet om den mexikanske tradition, blev det rejst for mere end 400 år siden og det ikke i skjulte håndskrifter, men i et stort trykt værk, nemlig Francisco Gonzagas »Franciskanerordenens historie«, udgivet i Rom 1587, side 1286 (JNR side 34-37), hvor det om Jakob siges, at han var af den danske kongeslægt. Når dette ikke forlængst har rejst en historisk debat, kan årsagen kun være det konfessionelle jerntæppe, der siden Reformationen har eksisteret mellem de katolske og de protestantiske dele af Europa, og som hindrede kommunikation og samarbejde mellem forskerne, ikke mindst indenfor historieskrivningen. Kun derved kan det forklares, at det faldt i min lod som den første at underkaste emnet den gennemgribende videnskabelige undersøgelse, der er min bogs formål.

I bogens første del gennemgår jeg de faktisk foreliggende kilder, der findes om, hvilke børn der var i ægteskabet mellem kong Hans og dronning Christine. Hver enkelt historisk-genealogisk tradition, der indeholder noget herom og specielt om Jakob, gennemgås for sig efter de metoder for kildekritik, historisk metode foreskriver. Eksempler herpå er allerede nævnt i ovenstående polemik mod anmelderne. I tre af de fem forskellige traditioner, der gennemgås, støder man på Jakob: Hos Hamelmann bevidnes hans fødsel og herkomst, i brevene fra Mecklenburg 1539 betegner han sig selv Jacobus Gottorpius, og i Mexico levede 1542-1566 franciskaneren og missionæren Jacobus de Dacia, der stammede fra det danske kongehus eller kongeslægt. I Danmark nævnes Jakob ikke som medlem af kongehuset, men Franciskanernes Uddrivelseskronike forfattedes ca. 1534 af bl.a. en Jacobus Johannis dvs. Jakob Johannes' eller Hans' søn. Heller ikke af Spalatin nævnes Jakob, men hans kilde var formentlig – via Frans af Lüneburg – Christian II efter dennes fordrivelse fra Danmark.

Trods alle huller i vor viden, fremkommer derved brudstykker af et sammenhængende livsforløb. De tilsyneladende forskellige personer ved navn Jakob med forskellige tilnavne viser sig at være en og samme person, og tilnavnene viser sig at have karakter af »dæknævne«, der hver for sig kan forklares ud fra de forskellige livssituationer, hvori Jakob befandt sig på de givne tidspunkter. Men hvorfor »dæknævne« overhovedet?

I bogens sidste kapitel opstiller jeg den allerede nævnte hypotese om, hvorledes tavsheden om Jakob, specielt i officiel dansk historieskrivning, kan forklares: først som et udtryk for den askese, Jakob som tiggerbroder anså for nødvendig for at sikre sit kalds integritet og ægthed, senere som en politisk nødvendighed, fordi hans broder, Christian II, i 1520 søgte at sikre sig erobringen af Sverige ved at lade sig hylde som arvekonge, idet han hævdede at være kong Hans' eneste søn. Jakob må frivilligt eller tvunget være gået med til på denne måde at lade sin

ydmyghed politisk udnytte af broderen. Derved forklares det, at han fremtidigt måtte benytte de »dæknavne«, han optræder under i resten af sit liv. De udtrykker alle noget sandt om ham, men ingen af dem hele sandheden. »Jakob Johansen« i Uddrivelseskrøniken kunne opfattes – og er givetvis af de fleste blevet opfattet – som et almindeligt dansk sen-navn. »Jacobus Gottorpius« var jo tydeligere, men formentlig har kun få indviede forstået, hvad Jakob ville sige dermed, som allerede ovenfor nævnt. I Mexico hed han »Jacobus de Dacia« eller »Jacobus Daciano« (spansk), det kan jo opfattes som en simpel nationalitetsbetegnelse, men også hentyde til franciskanerprovinsen Dacia, hvis provincial han var, og til det danske kongerige, hvis fordrevne tronarving, han efter sin broders død – som han formentlig selv i Mexico engang erfarede – kunne have ret til at opfatte sig. I og med at Jakob i sjælden grad virkeliggjorde sit kald som franciskaner af den strenge observans, og dermed for dette liv havde givet afkald på al reel politisk ærgerrighed, har han bevaret bevidstheden om, hvem han var, hvad der var hans ret og gennem sit valg af tilnavne givet udtryk derfor på en diskret men dog meningsfyldt måde.

Som påvist, har de tre anmeldere ikke på et eneste punkt været i stand til at anføre fagligt holdbare begrundelser for deres afvisning af min tese om Jakobs identitet. Hvis man vil afkræfte en historisk hypotese, må man enten vise, at den bygger på upålidelige kilder, eller at der på grundlag af kilderne er draget falske eller ubegrundede konklusioner. De påstande, anmelderne har fremsat herom, har jeg imidlertid alle kunnet gendrive, idet jeg har vist, at de ikke afslører virkelige fejl hverken i mine kilder eller i min måde at benytte disse på, men beror på uvilje imod mit resultat. Jeg er stødt for hårdt an imod den etablerede historiske facitliste, ifølge hvilken der ikke forekommer nogen Jakob i det danske kongehus på den tid. Følgelig må jeg have uret og mine argumenter for, at jeg har ret, må være falske!

På baggrund af denne fastholden ved traditionen kan det undre, at ingen af anmelderne har anført indvendinger imod det punkt, jeg selv følte som det største problem, og som fik mig til selv at betegne min tese som »dristig«, nemlig at jeg måtte stemple Christian II's påstand i det svenske arvehyldningsbrev fra 1520 som en bevidst, simpel løgn (JNR side 109-118). Kun Olesen har en temmelig intetsigende sætning om, at min bog »rejser en række interessante spørgsmål, også i relation til Christian II's bestræbelser på at sikre sig Sverige«. Men han uddyber ikke, hvad der var interessant. Når anmelderne nu iøvrigt er så betænkte på at vise, at jeg har uret i, at Jakob var Christian II's yngre broder, kan man nok undre sig over, at de ingen indvendinger har imod forkastelsen af dette højofticielle politiske dokument, der direkte modsiger min tese. Men som det er, må man vel opfatte anmeldernes manglende påtale af dette som udtryk for, at de medgiver, at intetsomhelst af, hvad Christian II sagde og gjorde under optakten til den værste politiske forbrydelse, Danmark i historisk tid har måttet lægge navn til, det stockholmske blodbad, fortjener megen tiltro.

Men selvom de tre anmelderes afvisning af Jakobs identitet ikke bevidst bygger på det svenske arvehyldningsbrev, så kan det dog være, at de – sig selv uafvidende – alligevel er dets holdningsmæssige ofre. Som allerede sagt, har tavsheden om Jakob i den officielle danske historieskrivning og genealogi sin naturlige forklaring først og fremmest i den officielle benægtelse af, at Christian II på den tid havde nogen endnu levende broder. For heller ikke de yngre oldenborgere, der principielt fastholdt retten til Sveriges trone, har haft nogen interesse i, at

hemmeligheden afslørede. Siden Reformationen har historieskrivning i Danmark været kongetjeneste. Principiel loyalitet mod dynastiet og dets politiske interesser var en forudsætning for alle kongelige danske historiografer, lige indtil embedet afskaffedes i 1882. Og historiske traditioner er uhyre sejglivede, ja ofte ud over al sandsynlighed. Selv i dag er vor etablerede historieskrivning i forbavsende grad ikke blot nationalistisk, men også royalistisk orienteret. Dette kunne give en god forklaring på, hvorfor det netop er anmelderne ved vore førende historiske og genealogiske tidsskrifter, der har fundet det umuligt at antage, at vort kongehus skulle have rummet en person, hvis eksistens man i over 400 år af både politiske og konfessionelle grunde har undertrykt.

Det må nu være på tide, at denne undertrykkelse af en væsentlig historisk sandhed ophører. De tre anmelderes forsøg på endnu engang at landsforvise broder Jakob den Danske fra vor historiske bevidsthed er gendrevet som uberettiget. Han bør nu indtage den plads i vort kongehus, vort folks og vor kirkes historie, han fortjener. I stedet for at bestride den opnåede erkendelse af hans identitet, burde historikerne samarbejde om at løse de gåder, der endnu knytter sig til kongesønnen og franciskaneren Jakob den Danskes liv og virke både i Danmark og i Mexico. I dette land æres han stadig som en af den kristne kirkes og kulturs store pionerer, ikke mindst på grund af sin utroligt fremsynede kamp for de kristnede indianernes religiøse ligeberettigelse. Han var også den første historisk kendte dansk-amerikaner. Også i sit fædreland bør han nu opnå den værdsættelse, hans liv og hans usædvanlige personlighed fortjener.

OPGØRET MED HISTORIEN

AF KAI AALBÆK-NIELSEN

I »Historisk Tidsskrift« bd. 89, hæfte 2 anmelder Henrik S. Nissen min bog »I tidens fylde. Et opgør med Historien«. Det er en meget tolerant og elskværdig anmeldelse, Nissen har skrevet, til trods for at han erklærer sig uenig med mig. Mod slutningen af anmeldelsen skriver han følgende: »En sådan tolerant afslutning af en anmeldelse af Kai Aalbæk-Nielsens opgør med Historien vil utvivlsomt ærgre ham«. Det har Nissen fuldstændig ret i. Derfor disse linjer.

Jeg er ærgerlig over, at selv om jeg nok havde forventet, at en anmelder ved »Historisk Tidsskrift« kunne være tilbøjelig til at erklære sig uenig med mig, så havde jeg også forventet, at anmelderen samtidig havde bestræbt sig på at vise, at argumenterne for min hovedtese om begrebet »udvikling« og dets anvendelse i historieskrivningen ikke holder, og at vise, at argumenterne for den hidtidige brug af dette begreb er gode nok.

Det er imidlertid ikke tilfældet. Derfor må jeg fastholde min tese: at brugen af begrebet »udvikling«, når man f.eks. taler om det danske samfunds udvikling fra Gorm den Gamle til Margrethe 2. og skriver en bog med titlen »Danmarks historie«, er udtryk for en tilsnigelse, fordi den såkaldte udvikling i det danske samfund beskrives, så udviklingsbegrebets anvendelse kommer til at bygge på